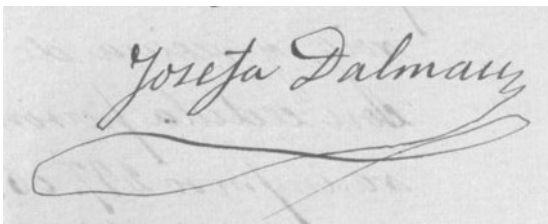

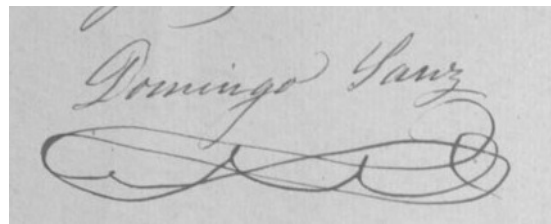
Josepa Dalmau Maseras

Domingo Sanz Ibáñez

Mestres de Marçà

Josepa Dalmau

Domingo Sanz

Hem passat moltes vegades pel carrer del Mestre Sanz. Aquest carrer, que s'obria ja al nou eixample del poble, era conegut com la travessia del carrer Major. I un bon dia, l'Ajuntament va decidir posar-li el nom del mestre del poble, en reconeixement a la seva tasca educadora.

Creiem que val la pena recordar el mestre dels nois, Domingo Sanz, i també la mestra de les noies, Josepa Dalmau. Van venir de llocs diferents, i es van trobar a Marçà. Eren temps difícils per l'ensenyança i encara més pels que ensenyaven.

És molt coneguda la dita popular: Passar més gana que un mestre d'escola.

El context

Al segle XIX a l'estat espanyol hi havia la taxa més alta d'analfabetisme d'Europa. Per aquest motiu, a partir de la Constitució de Cadis de 1812, s'impulsaran canvis en el sistema educatiu que culminaran amb la "*Ley de instrucción pública de 9 de septiembre de 1857*" coneguda com a Llei Moyano. Aquesta llei va ser vigent fins al 1970.

L'ensenyança primària depenia de cada municipi però, de vegades, també era gràcies a la iniciativa privada. L'església tenia un gran control sobre els programes educatius. L'ensenyament dels nens i de les nenes era diferent, i les escoles havien d'estar separades.

Aquesta separació per sexe comportava que, pels nens, la instrucció primària es dividís en dues etapes: elemental i superior. Les matèries que s'impartien durant l'ensenyança elemental eren: lectura, escriptura, gramàtica, ortografia, aritmètica, religió i nocions d'agricultura, indústria i comerç. Mentre que les matèries que s'impartien a l'ensenyança superior eren (a part d'ampliar les de l'educació elemental): geometria, dibuix, història, geografia, física i història natural.

Per les nenes només s'impartia: lectura, escriptura, gramàtica, aritmètica i religió, a l'ensenyança elemental. I història i geografia a l'etapa d'ensenyança superior. A més de les labors pròpies del sexe, nocions d'higiene personal i dibuix aplicat a les labors.

L'escolarització era obligatòria per nens i nenes entre 6 a 9 anys i gratuïta per qui no podia pagar-la.

Els mestres eren funcionaris municipals agrupats en dues grans categories. Els que tenen títol i poden fer oposicions per entrar a una escola superior o elemental completa. Aquests cobren com a mínim 2500 rals si el poble té de 500 a 1000 habitants, i el salari anava pujant com més gran era el cens del municipi.

L'altra categoria, que es considerava inferior, eren les persones que exercien el magisteri però no tenien titulació. Aquests són destinats a les anomenades escoles incompletes i a les escoles de pàrvuls, i als pobles de menys de 500 habitants. El salari dels mestres el fixava el governador després d'escoltar l'Ajuntament. En lloc de títol n'hi havia prou amb un certificat de moralitat i aptituds expedit per la Junta local, i amb el vistiplau del governador provincial.

Les mestres cobraven una tercera part menys del que estava establert per als homes.

Es permet la pluriocupació dels mestres que perceben els salaris més baixos. I l'incompliment en el pagament dels seus salaris feia que molts mestres abandonessin el càrrec.

La Junta d'Instrucció Pública era l'encarregada del funcionament de l'escola, del pressupost, de l'edifici, del material i dels mestres.

Els locals destinats a escola, sovint eren deficients i estaven en mal estat. I el material escolar: pissarra, mapes, mostres d'escriptura, cartells de lectura i d'oracions, làmines d'història sagrada, quadre mètric decimal, etc., solia ser molt escàs.

Els nens que no anaven a l'escola del poble o la més propera podien ser amonestats.

Els mestres

Josepa Dalmau Maseras va nèixer a Mont-roig del Camp el vint-i-quatre de juliol de 1839, filla de Narcís Dalmau, de Montbrió del Camp, xocolater d'ofici, i de Teresa Maseras, de Mont-roig del Camp.

Domingo Sanz Ibáñez va nèixer a Monroyo, comarca del Matarranya, el quatre d'agost de 1839, fill José Sanz i d'Antonia Ibáñez, els dos de Monroyo.

Són nascuts el mateix any, amb pocs dies de diferència, ella acabarà d'estudiar als vint anys, ell una mica més tard.

Josepa

El dinou de juny de 1860, Josepa Dalmau, segons els requisits que la legislació vigent requereix, obté el títol de Mestra d'Instrucció Primària Elemental. El títol l'expedeix el Ministre de Foment.

Durant l'agost de 1860 s'examina en unes oposicions davant la Comissió de Tarragona, obté una nota mitjana, amb el número onze de la promoció.

El catorze de gener de 1861 es van celebrar noves oposicions i la Josepa va aprovar-les. Va ser destinada a Vinebre, on el set de febrer de 1861 va prendre possessió del càrrec amb un sou anual de 2.270 rals. Figurava com a mestra de tercera classe dins de l'escalafó provincial, i això li suposava una gratificació anual de 50 pessetes.

A Vinebre va exercir de mestra poc més de quatre anys, fins al vint-i-quatre de maig de 1865.

Després, per concurs, va accedir a la plaça de Marçà on començar a exercir el vint de juny de 1865, amb un sou anual, inclosa casa per a viure, de 2.400 rals.

Domingo

El vint-i-nou de novembre de 1861, Domingo Sanz, de vint-i-dos anys, segons els requisits que la legislació vigent requereix, obté el títol de Mestre d'Instrucció Primària Superior. S'ha examinat davant de la Comissió de Zaragoza qualificat com a bo. Per tant, ja pot exercir com a mestre.

El vint-i-u de gener de 1863, el rector de la Universitat de Barcelona, acorda nomenar a Domingo Sanz mestre de l'escola de nens de Vacarisses, amb un sou anual de 3.300 rals.

El vint-i-sis de febrer de 1863, ratificat per l'alcalde, que és també el president de la Junta de Primera Ensenyança del poble, Domingo Sanz pren possessió de l'escola de nens.

A Vacarisses s'hi va estar poc més de dos anys. El vint-i-cinc de febrer de 1865, el rector de la Universitat de Barcelona acorda nomenar-lo mestre de l'Escola Elemental de Nens de Marçà, amb un sou anual de 3.300 rals.

El vuit d'abril de 1865 pren possessió de l'escola de nens de Marçà, així ho ratifiquen el president Francesc Giné (1) i el secretari Joan Piqué (2), de la Junta d'Instrucció Primària.

Josepa i Domingo

Així doncs, a començaments de l'estiu de 1865 es troben a Marçà un mestre i una mestra, de la mateixa edat i vinguts de llocs diferents. No sabem si és ja coneixien abans, cosa que sembla poc probable, i la trobada no va ser casual, però des d'aquell dia ja van ser marçanencs per sempre.

I que havien de fer la mestra i el mestre en un poble petit com el nostre?

El set de gener de 1869, a l'església de Sant Miquel Arcàngel de Mont-roig, poble de la núvia com era costum, es van casar la Josepa i el Domingo. Va oficiar la cerimònia, el mossèn Antoni Altés i un dels testimonis va ser Joan Piqué Vall.

El dos van continuar exercint de mestres a Marçà. Sabem que vivien al carrer de Reus, a Cal Fernandet, al primer pis.

I amb el temps van arribar els fills: l'any 1869 la Teresa i l'any 1872 el Lluís.

El disset de gener de 1873 neix una altra nena, li posen Narcisa, com l'avi matern. La va batejar, a l'església de Marçà, Mossèn Andreu Batiste Pelejà (3), i foren els padrins els germans Josep Anton i Maria Sancho Prous (4).

El vuit de juny de 1876 van tenir una altra nena l'Antònia, i l'u d'abril de 1878 naixia el seu últim fill, el Josep.

Però no tot van ser alegries, el sis de febrer de 1882, al cap de deu anys, moria el seu fill Lluís, de tuberculosi, i l'any següent, el vint-i-u de desembre de 1883, amb catorze anys, moria la seva filla gran Teresa, de peritonitis.

El trenta de gener de 1885 la Josepa va obtenir un augment de sou, però una malaltia aviat li va impedir exercir la professió. Per Reial Ordre de 30/04/1892 li va ser concedida la jubilació per incapacitat física.

Va deixar de ser la mestra de les nenes de l'escola de Marçà el trenta d'abril de 1892 i el dia catorze de juliol de 1893 li fou concedida, per la Junta Central de Drets Passius del Magisteri d'Instrucció Primària, una pensió anual de 612,50 pessetes. Havia estat en servei 31 anys, 1 mes i 27 dies.

Però la Josepa estava malalta i moriria pocs mesos després, el trenta de novembre de 1893, amb 53 anys, per una afecció del cor. En aquell temps la família ja vivia en una altra casa, a la travessia del carrer Major, a l'actual número 10, Cal Bep.

Sabem que l'any 1894, el fill, Josep Sanz Dalmau fa de dependent a la botiga que regenta Teresa Barceló Piqué (5), al carrer Major, Cal Colom.

El nou d'agost de 1895, el mestre Domingo deixa de ser el mestre dels nens de l'escola de Marçà, i suposa el final de la seva carrera com a mestre. Ha estat de servei 35 anys, 5 mesos i 7 dies. Li ha estat concedida la jubilació per incapacitat física, i li correspon una pensió anual de 612,50 pessetes. Així consta en una Acta a l'Ajuntament de Marçà signada pel secretari Miquel Benaiges Costa (6), que és també secretari de la Junta d'Instrucció Primària, i per l'Alcalde, Miquel Piqué Vall (7)

Josep Sanz Dalmau va estudiar la carrera de farmàcia i el maig de 1900 va obtenir la llicenciatura per la Universitat de Barcelona. En la mateixa promoció es va llicenciar, també en farmàcia, Josep Maria Perpiñà Benaiges (8).

El disset d'abril de 1902, a l'església de Marçà es casa la filla, Narcisa Sanz Dalmau, de trenta-dos anys, que viu a la travessia del Carrer Major, amb els pares. Amb Joaquim Sabaté Borràs (9), de trenta-set, ell viu al carrer Major, a l'actual número 63, a tocar de Ca l'Angeleta.

El mossèn va ser Andreu Batiste Pellejà. Com marcava la llei d'aleshores un agutzil, Josep Piqué Piqué (10), representant del jutge també hi fou present. Els testimonis van ser Baltasar Benaiges (11), i Joan Piqué (2). Signen l'Acta del jutjat, el jutge Enric Colom (12) i el secretari Jaume Solé Pellejà (13).

Només un any després, el vint-i-sis de juny de 1903, es mor Joaquim Sabaté, el marit de la Narcisa, als 36 anys, de tuberculosi. No van deixar descendència.

L'any 1906, Josep Sanz obté la plaça de farmacèutic a Ascó.

El vint-i-dos de setembre de 1910, estant a casa del seu fill a Ascó, el mestre Domingo Sanz, va morir amb 71 anys, per una insuficiència cardíaca. Fou enterrat al cementiri d'aquest poble.

Durant el 1911, ja mort el pare, la filla Antònia Sanz Dalmau, com a filla soltera de mestre va sol·licitar una pensió. I se li va concedir una assignació anual de 498,32 pessetes, mentre es mantingués soltera, fet que va haver de demostrar amb un certificat del jutjat.

Els Elogis

La tasca dels mestres no va passar desapercibuda. En un padró que es va fer l'any 1890, on es comprovava també el nivell d'instrucció dels habitants, Marçà va aconseguir el nivell més elevat de província, aquest és un fragment publicat al Diari de Tarragona de 30/03/1890:

De suerte que, con referencia al sexo masculino, la mayor instruccion elemental corresponde á los pueblos (con relacion á sus habitantes) de Marsá, Montbrió de Tarragona, Gratallops, Maspojols, Vilella baja, Puigpelat, Secuita, Dosaiguas, Aleixar, Vendrell, Guiamets, Reus, Tarragona Bellmunt, Borjas del Campo, Vilella alta, Torredembarra, Vilaplana, Riudecañas, Canouja y Yimbodí, siendo Marsá el que ocupa el primer lugar, aunque es insignificante la ventaja que lleva á Montbrió de Tarragona.

Fill Predilecte

l'Ajuntament de Marçà en sessió del dia vint-i-nou d'agost de 1897, va nomenar fill predilecte a Domingo Sanz Ibáñez. La notícia la podeu llegir al diari La Autonomia de 24/09/1897. De la mestra Josepa Dalmau no se'n va fer cap ressò, posant-se de manifest, un cop més, el tracte desigual que patia l'ensenyament femení.

Tot i ser una notícia de fa més de cent vint anys, hi ha fragments que podrien ser actuals.

Acerca del acuerdo del Ayuntamiento de Marsá del que ayer hablamos, se nos remite el siguiente escrito que nos complacemos en publicar:

El Ayuntamiento de Marsá, del cual es digno presidente nuestro amigo y correligionario don José Perpiñá Blanch, primo de nuestro correligionario don Francisco Rispa y Perpiñá, en sesión de 29 de Agosto próximo pasado, acordó á propuesta de su presidente nombrar «Hijo Predilecto» á don Domingo Sanz é Ibáñez, profesor que ha sido muchos años de la escuela pública de aquel distrito municipal. Hé aquí un extracto sacado del acta que obra en la Secretaría de dicha Corporación:

«El señor Presidente manifestó que siendo público y notorio los rasgos de inteligencia, celo y actividad desplegados por el Profesor público don Domingo Sanz é Ibáñez, durante todos los años que desempeñó la escuela pública elemental de niños de este distrito municipal, así como la probidad suma y el buen comportamiento observado por dicho señor Profesor, y al efecto de dar esta Corporación una prueba de gra-

gratitud á dicho funcionario, y ya que por la angustiosa situación en que se encuentra este Municipio no puede señalar al mismo una memoria para perpetuar el feliz resultado en el desempeño de su cargo, esta Presidencia propone al Ayuntamiento dar una muestra de gracias al dicho Profesor don Domingo Sanz, dando á éste en nombre del pueblo con cuya representación se honra el Ayuntamiento la gratitud más cumplida y el merecimiento á que se ha hecho acreedor durante todo el tiempo de su cargo, nombrándole con el beneplácito de todo el vecindario, «hijo predilecto» de esta localidad, cuya proposición fué discutida por todos los señores del Ayuntamiento en pro de la misma, acordando darle su más completa aprobación.» Ahora bien, si en España hubiera en cada pueblo un Ayuntamiento como el de Marsá y Profesores como don Domingo Sanz, seguramente desaparecería esa ignorancia que nos aproxima á Marruecos; nuestra nación no sería pasto de los

buitres políticos, y si podría con orgullo figurar entre las naciones ilustradas.
Mil plácemes al Ayuntamiento de Marsá que tan bien sabe recompensar la enseñanza, y nuestra enhorabuena al que fué profesor de aquella localidad don Domingo Sanz.
M. P.

L'Ajuntament va decidir canviar el nom del carrer conegut com a travessia del carrer Major i posar-li carrer del Mestre Sanz.

El rastre de les dues germanes, Narcisa i Antònia, es perd, sembla que no segueixen vivint al poble.

El Josep, l'any 1917, té oberta una farmàcia al carrer Major de Mont-roig del Camp, al poble de la seva mare.

També sabem que el germà de la Josepa, Narcís Dalmau Maseras fou mestre de Mont-roig del Camp i enginyer.

I així l'arbre familiar va afegint branques.

Referències i Genealogia

Aquest article és una reconstrucció basada en la documentació obtinguda de Registres Civils, Arxius de l'Administració i retalls de premsa històrica. I afegim també unes notes genealògiques per a conèixer millor la gent que s'esmenta al relat.

- (1) Francesc Giné, tot i que no es pot assegurar del tot, probablement és Francesc Giné Borràs de Cal Giné. La seva filla i hereva Francesca es va casar amb Miquel Piqué Vall.
- (2) Joan Piqué Vall, de Cal Joan Maria. La seva filla Lola es va casar amb Josep Benet.
- (3) Mossèn Andreu Batiste Pellejà, de la Serra d'Almos, va ser rector de Marçà fins a la seva mort el 1915.
- (4) Els germans Josep Anton i Maria són fills de Josep Anton Sancho Urgellès, jutge uns quants anys, i de Raimunda Prous Vidiella. La Raimunda és filla de Mont-roig del Camp, això fa pensar en què podrien ser parents o amics de la Josepa.
- (5) Teresa Barceló Piqué, vídua de Joan Colom. Són els pares de l'Enric i del Joan.
- (6) Miquel Benaiges Costa, fou secretari de l'Ajuntament durant uns anys.
- (7) Miquel Piqué Vall, alcalde durant bona part de la dècada de 1890.
- (8) Josep Maria Perpiñà Benaiges, farmacèutic, el seu fill fou assassinat durant l'estiu de 1936.
- (9) Joaquim Sabaté Borràs, de Ca l'Escaletes, és un ascendent de Pere Sabaté casat amb l'Angeleta Pellejà.
- (10) Josep Piqué Piqué, agutzil, casat amb Maria Ginesta, el seu fill Josep, va anar a viure a Reus.
- (11) Baltasar Benaiges, de Cal Joan Gros, la seva germana Isabel es va casar amb Ramon Vendrell.
- (12) Enric Colom Barceló casat amb Joaquina Cugat Piqué, no van deixar fills.
- (13) Jaume Solé Pellejà és germà de Ca les Àguedes.

[MO] Marçà Orígens, novembre de 2020. Neus Rofes Ferré i J. Andreu Ginesta Benages.